

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-75>

УДК 330.16:336.01

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ У СУЧАСНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

ECONOMIC MECHANISMS FOR THE FORMATION OF BEHAVIORAL FINANCIAL DECISIONS IN THE CONTEMPORARY MARKET ENVIRONMENT

Гуменюк Оксана Геннадіївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін,
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7579-3541>

Humenyuk Oksana

Chortkivskiy Educational-Scientific Institute of Enterprise and Business
of the West Ukrainian National University

Метою статті є аналіз економічних механізмів формування поведінкових фінансових рішень у сучасному ринковому середовищі. Досліджено вплив когнітивних, емоційних та соціальних чинників, таких як надмірна впевненість, інформаційні каскади, страх і паніка, на фінансову поведінку інвесторів та волатильність ринку. Виявлено роль інституційних механізмів, зокрема гарантування вкладів, програми державного кредитування та стимулюючі контракти, у модифікації сприйняття ризику й довіри до фінансової системи. Показано, що депозити населення визначають домінуючі тенденції поведінки, а макроекономічні й регуляторні чинники стимулюють короткострокові фінансові рішення та формують адаптивні стратегії учасників ринку. Інтеграція психологічних моделей з економічними стимулами забезпечує підвищення стабільності та стійкості фінансової системи.

Ключові слова: поведінкові фінанси, когнітивні упередження, фінансові рішення, депозити, кредитування.

The article provides a comprehensive analysis of the economic mechanisms shaping behavioral financial decision-making in the contemporary market environment. Behavioral finance, as an interdisciplinary field of economic science, systematically examines the influence of psychological, cognitive, and emotional factors on the decisions of individuals, households, and institutional investors. In contrast to the traditional neoclassical paradigm, which assumes full rationality of economic agents, empirical observations reveal persistent deviations from optimal behavior caused by cognitive biases, overconfidence, illusion of control, and emotional reactivity, resulting in enhanced market volatility and the emergence of financial bubbles. The study emphasizes the importance of mechanisms such as information cascades, procyclical lending, incentive-based contracts, and status-quo effects, which mediate the translation of individual behavioral distortions into collective financial outcomes and systemic risks. Institutional trust, government deposit guarantees, and targeted programs supporting corporate lending, such as state-subsidized credit initiatives, effectively reduce perceived risk, stimulate saving and investment decisions, and foster formalized financial behavior. Analysis of Ukrainian resident deposit and credit data for the period 2010–2025 indicates a substantial increase in household deposits, reflecting growing confidence in the banking system and widespread adoption of structured financial practices, whereas credit growth demonstrated a more restrained trajectory, signaling persistent risk aversion among economic agents. Furthermore, macroeconomic conditions, including regulatory transparency, the degree of economic freedom, inflationary expectations, and monetary policy signals, significantly shape financial behavior, contributing to preferences for short-term instruments, protective savings strategies, and investment in government securities. The findings show that integrating behavioral finance tools into financial institutions and corporate governance improves decision-making models, strengthens risk management and financial stability, and informs policies considering both rational and behavioral determinants in volatile markets.

Keywords: behavioral finance, cognitive biases, financial decisions, deposits, lending.

Постановка проблеми. Трансформація сучасного ринкового середовища зумовлює посилення ролі фінансових рішень у функціонуванні економічних систем, тому що безпосередньо через них реалізуються важливі процеси руху фінансових ресурсів. При цьому зростання значущості поведінкових чинників об'єктивно потребує їх урахування в рамках економічного аналізу фінансової діяльності. У цьому контексті економічні механізми впливу на фінансову поведінку виступають важливою складовою формування індивідуальних і колективних рішень у ринковому середовищі. Відтак, актуальність тематики цієї роботи зумовлюється необхідністю обґрунтованого аналізу формування поведінкових фінансових рішень в умовах динамічних змін ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій демонструє, що теоретичні основи поведінкових фінансів постійно розширюються та уточнюються. Зокрема, Сибірцев В. та Задорожня Л. розглянули трансформацію поведінкових механізмів у цифровій економіці [1]. Крім того, Задорожня Л. окремо дослідила теоретичні аспекти поведінкових фінансів [2]. Водночас Барабаш Л. підкреслила взаємозв'язок психології фінансів і поведінкових фінансів [3]. У контексті мікроекономічних чинників, Горват Т. та Дуб М. виявили роль когнітивних упереджень як детермінант фінансових рішень [4]. Синюк О. проаналізувала поведінкові та аналітичні аспекти управлінських рішень у мінливому середовищі [5]. Вартанова О., Бузько І. та Вартанов С. додатково висвітлили організаційні та поведінкові особливості прийняття управлінських рішень [6]. У прикладному та інституційному аспекті, Карлін М. та Івашко О. дослідили вплив «брудних» грошей на діяльність суб'єктів поведінкових фінансів [7]. Поряд з тим, Старченко Г. охарактеризував вплив війни на поведінкові аспекти фінансових ринків та індивідуальні фінансові рішення [8].

Відтак, останні дослідження поєднують теоретичний, когнітивний, організаційний та інституційний аспекти, формуючи комплексну основу для вивчення економічних механізмів поведінкових фінансових рішень у сучасному ринковому середовищі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз економічних механізмів формування поведінкових фінансових рішень у сучасному ринковому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поведінкові фінанси як міждисциплінарний напрям економічної науки спрямовані

на виявлення закономірностей впливу психологічних, когнітивних та емоційних чинників на процес ухвалення фінансових рішень економічними агентами. На відміну від традиційної неокласичної парадигми, що ґрунтується на припущенні повної раціональності інвесторів, емпіричні спостереження засвідчують систематичні відхилення від оптимізуючої поведінки внаслідок когнітивних упереджень, емоційної реактивності та обмеженої здатності до обробки інформації [8]. У результаті зазначеного, одним із важливих економічних механізмів формування поведінкових фінансових рішень виступає механізм інформаційних каскадів, який реалізується тоді, коли інвестори починають наслідувати дії більшості, ігноруючи власні аналітичні сигнали. Наприклад, у періоди різкого зростання котирувань технологічних акцій у системі фондових бірж суттєво спрацьовує соціально зумовлений ефект приєднання до домінантного тренду, що підсилює волатильність ринку та спричиняє формування фінансових «бульбашок».

Водночас серед важливих проявів поведінкової ірраціональності інвесторів ефект надмірної впевненості є визначальним також, тому що через нього економічні агенти систематично переоцінюють точність власних прогнозів і рівень контролю над ринковими процесами, що спричиняє завищену торговельну активність і підвищені ризики фінансових втрат. Поряд з тим, емоційні упередження, зокрема страх і панічні настрої, здатні ініціювати масові розпродажі фінансових активів навіть за відсутності об'єктивних економічних підстав, тим самим посилюючи нестабільність фондових і банківських ринків [8]. Зазначені вище процеси інституціоналізуються через механізм проциклічного кредитування, притаманний сучасним банківським системам. У фазі економічного піднесення оптимістичні очікування позичальників і кредиторів стимулюють зниження стандартів оцінювання ризиків, що призводить до надмірного розширення кредитування. Водночас у періоди рецесії домінування страху та втрати довіри різко обмежує доступ до фінансових ресурсів, навіть для платоспроможних суб'єктів.

У контексті нестабільного та високоневизначеного бізнес-середовища класичні моделі раціонального управління поступово втрачають пояснювальну здатність, тому що вони не враховують вплив когнітивних викривлень, емоційних реакцій та соціальних детермінант на процес прийняття управлінських і фінансових рішень. Тому безпосередньо сучасні

поведінкові інструменти забезпечують більш адекватне відображення реальної логіки функціонування фінансових ринків і корпоративного управління, поєднуючи економічні стимули з психологічними моделями мотивації суб'єктів господарювання [6]. З огляду на вищенаведене, важливу роль відіграє механізм раціонального вибору, що використовується у фінансових інституціях для коригування поведінки клієнтів без прямого примусу. Зокрема, банки застосовують автоматичне зарахування клієнтів до програм довгострокових заощаджень або пенсійних фондів, використовуючи ефект статус-кво та інерційності рішень.

Зауважимо також, що у рамках поведінково-аналітичної парадигми когнітивні упередження розглядаються як стійкі системні викривлення процесів сприйняття, збереження та інтерпретації економічно релевантної інформації, що структурно деформують механізм раціонального вибору. Навіть за умов наявності достатнього обсягу даних і застосування сучасних аналітичних інструментів наведені викривлення здатні знижувати точність оцінювання альтернатив і спричиняти відхилення управлінських рішень від економічно оптимальних траєкторій [5]. Наприклад, у практиці фінансового та стратегічного менеджменту наведені вище деформації функціонують латентно, формуючи інерційну «поведінкову логіку» мислення керівників, що істотно обмежує результативність процесів прийняття рішень.

Поряд з тим, зауважимо, що рішення, ухвалені фінансовими суб'єктами, систематично зазнають впливу внутрішніх психологічних детермінант, передусім когнітивних упереджень, які деформують сприйняття інформації та зміщують напрям вибору від економічно оптимальних стратегій. Вказані викривлення, зокрема ефект підтвердження, надмірна впевненість і ілюзія контролю, виступають структурними перешкодами на шляху до формування збалансованих фінансових рішень, тому що зумовлюють домінування суб'єктивних переконань над об'єктивними ринковими сигналами. Унаслідок цього навіть аналітично обґрунтовані стратегії можуть втрачати ефективність у процесі практичної реалізації [4, с. 31].

Своєю чергою, сучасне регулювання і нагляд у фінансовій сфері не можуть обмежуватися виключно контролем формального дотримання правових приписів, оскільки реальні фінансові рішення формується під

впливом поведінкових стимулів та інформаційних асиметрій. У зв'язку з цим регуляторні інституції повинні здійснювати системну оцінку коректності, добросовісності та прозорості практик фінансових організацій, передусім у сфері маркетингових комунікацій і взаємодії з клієнтами [1, с. 85]. З огляду на зазначене, вказані вище процеси інституціоналізуються через механізм стимулюючих контрактів, який широко застосовується у банківському та інвестиційному бізнесі. Наприклад, система бонусів, прив'язаних до обсягу продажів фінансових продуктів, об'єктивно спонукає персонал до просування високодохідних, але ризикових інструментів, незалежно від їх відповідності профілю клієнта. У результаті поведінкові викривлення менеджерів і консультантів транслуються у фінансові рішення домогосподарств, формуючи підвищений рівень системного ризику.

При цьому відповідно до зазначеного, одним із пріоритетних напрямів практичної імплементації поведінкових фінансів є формування та впровадження інноваційних інструментів фінансового менеджменту, які інтегрують психологічні та емоційні чинники у процеси управління капіталом, ризиками та інвестиційними портфелями. Наведене забезпечує підвищення якості рішень на рівні окремих фінансових установ, а також в масштабах фінансових ринків загалом [2, с. 162]. У цьому контексті важливу роль відіграє механізм поведінково орієнтованого ризик-менеджменту, який дедалі активніше застосовується банками та інвестиційними фондами, формуючи нові моделі прийняття фінансових рішень та коригуючи поведінкові очікування інвесторів.

Застосування теорії поведінкових фінансів у практичній діяльності фінансових установ і корпоративного управління забезпечує поглиблене розуміння мотивацій, що визначають ухвалення фінансових рішень індивідуальними суб'єктами та організаціями через дії їх керівників. Зазначений аспект дає змогу ідентифікувати причини відхилень від раціональної поведінки, а також оцінити системні наслідки цих рішень для стабільності та ефективності фінансової системи загалом [3, с. 152].

Тут зауважимо, що важливим чинником формування поведінкових фінансових рішень у період післявоєнної відбудови може стати механізм інституційної довіри, який визначає готовність домогосподарств і бізнесу залучати заощадження до фінансового обігу.

Зокрема, державні програми гарантування вкладів, у тому числі діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, зменшують страх втрати коштів і стимулюють депонування заощаджень у банківській системі, що безпосередньо впливає на структуру фінансової поведінки населення та сприяє стабілізації ринкових процесів.

Крім того, у контексті відбудови економіки України рівень розвитку поведінкових фінансів безпосередньо корелює з масштабами та якістю фінансового посередництва, що реалізується через діяльність банківських і небанківських установ та ступінь охоплення ними потенційних і реальних клієнтів. При цьому поширення або обмеженість використання фінансових послуг визначається насамперед інтенсивністю довірчих відносин між учасниками ринку, тоді як їх дефіцит зумовлює збереження значних обсягів заощаджень поза формальною фінансовою системою [7]. У цьому контексті важливим є механізм протидії відмиванню коштів, який імплементується через стандарти FATF та національні системи фінансового моніторингу. Відтак, посилення контролю за походженням капіталу знижує можливості тіньової економіки та формує нові поведінкові очікування учасників ринку щодо прозорості та легальності фінансових операцій.

З метою впливу регуляторних та поведінкових чинників на фінансову поведінку суб'єктів ринку доцільно розглянути структурні зміни депозитних залишків резидентів (табл. 1).

За даними табл. 1, у період 2010-2024 рр. обсяг депозитів резидентів зріс у 6,7 раза, що свідчить про поступову трансформацію фінансової поведінки економічних агентів у напрямі формалізованого заощадження та інституціоналізованої довіри до банківської системи. Вирішальну роль у цій динаміці відіграв сектор домашніх господарств, депозити яких зросли з 277390 млн грн до 1422286 млн грн, що підтверджує домінування населення як головного носія поведінкових фінансових рішень у національній економіці. Водночас порівняння результатів за 11 місяців 2024 та 2025 років свідчить про прискорення процесу акумуляції фінансових ресурсів: загальні депозити зросли з 2614517 млн грн до 2984023 млн грн, що становить приріст на 14,1%, тоді як депозити домашніх господарств збільшилися з 1374787 млн грн до 1602364 млн грн, або на 16,6%, що свідчить про посилення довіри населення до банківської системи та активізацію механізмів залучення заощаджень у формальний фінансовий обіг.

Відтак, зазначена динаміка була опосередкована дією реальних економічних механізмів, насамперед: 1) системою гарантування вкладів фізичних осіб; 2) монетарною політикою НБУ з високими обліковими ставками; 3) інструментами військових ОВДП.

На відміну від депозитів, кредити (табл. 2) демонстрували принципово іншу поведінкову траєкторію. Так, у 2010-2024 рр. загальний кредитний портфель зріс лише з 732823 млн грн до 1106844 млн грн, тобто на 51%, що є несумірним із майже семикратним зростанням депозитів. Наведена динаміка означає, що у фінансовій системі сформувався структурний розрив між схильністю до заощадження та готовністю до інвестування, зумовлений підвищеним сприйняттям ризику.

Вирішальним чинником відновлення корпоративного кредитування стала дія програми «Доступні кредити 5-7-9%», запровадженої Кабінетом Міністрів України та НБУ, яка знизила суб'єктивну вартість ризику для підприємців за рахунок державних гарантій і компенсації відсоткових ставок. У поведінковому вимірі реалізація цієї програми сформувала ефект спільної відповідальності, при якому частина ризику перекладалася з позичальника на державу, що стимулювало прийняття інвестиційних рішень навіть в умовах війни та високої невизначеності.

Відтак, зіставлення депозитної та кредитної динаміки свідчить, що поведінкові фінансові рішення в Україні формуються передусім через інституційні механізми, які модифікують сприйняття ризику, довіри та очікуваної вигоди, трансформуючи індивідуальні уподобання у колективні фінансові потоки.

Для подальшого аналізу чинників, що визначають поведінкові фінансові рішення, доцільно розглянути макроекономічні умови функціонування ринку, зокрема рівень економічної свободи, який відображає ступінь регуляторного впливу, прозорість фінансових інститутів та доступність ринкових можливостей (рис. 1).

Порівняльний аналіз значень індексу свідчить, що у довгостроковій динаміці він демонстрував хвилеподібні коливання з періодами часткової лібералізації та подальшого інституційного звуження, що відображало нестабільність прав власності, регуляторного середовища та фінансових ринків. Наведена нестійкість формувала у суб'єктів господарювання і домогосподарств адаптивні очікування, за яких фінансові рішення ухвалювалися з огляду на збереження ліквідності та мінімізацію ризиків. Внаслідок цього

Таблиця 1

Депозити резидентів (залишки коштів на кінець періоду), млн грн

Період	Усього	у тому числі											
		інші фінансові корпорації			сектор загального державного управління			нефінансові корпорації			домашні господарства та НКОДГ		
		усього	страхові корпорації та пенсійні фонди	інші	усього	центральні органи державного управління	регіональні та місцеві органи державного управління	усього	державні нефінансові корпорації	інші нефінансові корпорації	усього	у тому числі	домашні господарства
2010	416650	19022	8169	10854	4132	3924	208	116105	13952	102153	277390	275093	2298
2011	491756	21799	9887	11912	3894	3734	160	153120	17964	135155	312943	310390	2553
2012	572342	20852	11084	9769	5929	5788	141	173319	27229	146090	372241	369264	2977
2013	669974	26174	12383	13792	2950	2761	189	195160	26438	168722	445690	441951	3739
2014	675093	29935	12399	17537	3763	3557	206	218724	36925	181800	422670	418135	4535
2015	716728	29021	14976	14045	6002	5367	635	265448	67229	198219	416257	410895	5362
2016	793475	26211	13237	12973	5841	5276	565	310559	90919	219640	450863	444676	6187
2017	898844	28539	14386	14153	22914	22591	323	343758	94072	249686	503633	495313	8319
2018	932967	28234	14741	13493	23022	22627	395	342503	68766	273737	539208	530250	8958
2019	1071666	31352	16544	14808	20924	20303	622	433731	128603	305128	585660	576126	9534
2020	1348130	38202	16733	21469	16915	15048	1867	549488	102611	446877	743526	730317	13208
2021	1503909	45824	16483	29340	15462	14385	1077	633806	105394	528412	808817	794152	14665
2022	1893851	56952	24129	32822	59768	57527	2241	703538	95185	608353	1073593	1045731	27862
2023	2395074	67182	27059	40122	35388	33030	2357	1031122	164300	866822	1261383	1228546	32837
2024	2777686	77213	31326	45887	50544	43702	6843	1227642	212381	1015261	1422286	1381875	40411
січень-листопад 2024	2614517	72045	30528	41516	45049	39489	5560	1122636	202145	920492	1374787	1335916	38871
січень-листопад 2025	2984023	95756	38943	56814	73751	65786	7965	1212151	179611	1032541	1602364	1536081	66284

Джерело: сформовано на основі [9]

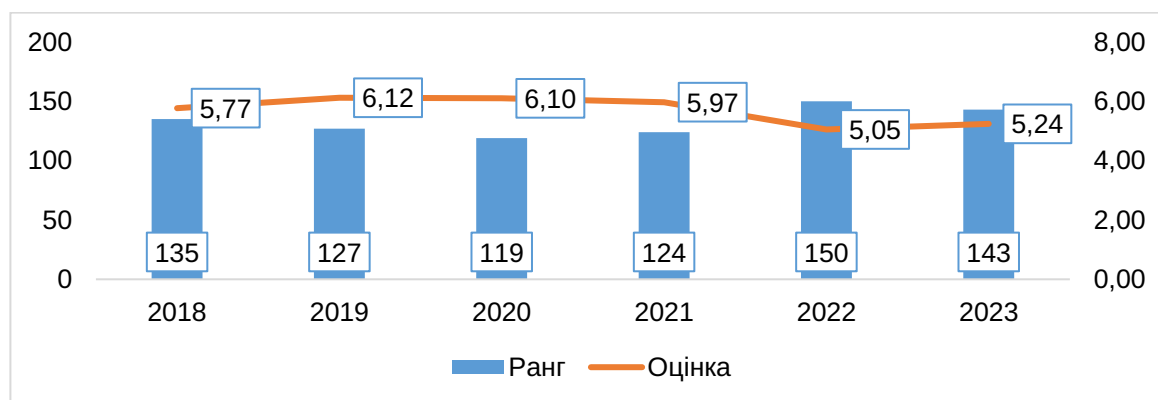

Рис. 1. Індекс економічної свободи України

Джерело: сформовано на основі [11]

Таблиця 2

Кредити, надані резидентам (залишки коштів на кінець періоду), млн грн

Період	Усього	у тому числі											
		інші фінансові корпорації			сектор загального державного управління			нефінансові корпорації			домашні господарства та НКОДГ		
		усього	страхові корпорації та пенсійні фонди	інші	усього	центральні органи державного управління	регіональні та місцеві органи державного управління	усього	державні нефінансові корпорації	інші нефінансові корпорації	усього	у тому числі: домашні господарства	некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства
2010	732823	13430	935	12496	8817	7430	1388	500961	46042	454919	209615	209538	76
2011	801809	16441	1006	15435	8532	6790	1742	575545	57452	518093	201291	201224	67
2012	815142	16229	1095	15133	5803	4618	1185	605425	57690	547735	187685	187629	56
2013	910782	19317	523	18795	5908	4998	910	691903	50472	641431	193654	193529	125
2014	1020667	25576	402	25174	4926	4164	762	778841	64081	714760	211325	211215	110
2015	981627	15564	397	15168	3364	2963	401	787795	71733	716063	174904	174869	35
2016	998682	11583	126	11457	1430	1064	366	822114	76733	745381	163555	163333	222
2017	1016657	10936	145	10791	1522	915	607	829932	87594	742338	174268	174182	86
2018	1073131	9222	157	9065	2875	773	2102	859740	86724	773016	201293	201102	191
2019	971871	9577	184	9393	4732	623	4110	744648	60854	683794	212914	212515	399
2020	948386	5701	36	5664	11579	4746	6833	724157	59558	664599	206950	206471	478
2021	1044049	9644	27	9617	26990	15234	11756	752324	52224	700100	255091	254385	705
2022	1007648	6809	20	6790	24810	18008	6801	754371	62751	691620	221657	221105	552
2023	997877	7359	15	7343	18350	15689	2661	735295	61534	673762	236874	236470	404
2024	1106844	19448	2	19446	13078	10693	2385	782219	70783	711436	292098	291760	339
січень-листопад 2024	1122172	23246	2	23244	13237	11122	2115	790365	71312	719053	295324	294952	372
січень-листопад 2025	1348485	46199	2	46197	8448	4890	3558	925792	92932	832860	368046	367716	329

Джерело: сформовано на основі [10]

економічні агенти надавали перевагу короткостроковим фінансовим інструментам, що зумовлювало структурну обмеженість довгострокового інвестування.

Зауважимо також, що зміни інституційного середовища та регуляторні трансформації впливають на поведінкові фінансові рішення через механізм очікувань щодо стабільності ринку та інфляційних тенденцій, які визначають оцінку ризику та планування доходів учасниками фінансового обігу. Для наочної демонстрації динаміки цінових показників, що безпосередньо корелюють із фінансовою поведінкою домогосподарств і підприємств, доцільно розглянути індекси споживчих цін (рис. 2).

Відтак, аналіз індексів споживчих цін демонструє наявність тривалих циклів інфляційного зростання, які істотно перевищували рівень цінової стабільності, прийнятий у розвинених економіках. У поведінковому вимірі наведене сформувало ефект інфляційного якоря, за якого домогосподарства та підприємства систематично очікували знецінення національної валюти й, відповідно, ухвалювали фінансові рішення з орієнтацією на захист купівельної спроможності, а не на максимізацію реального доходу. У цьому контексті важливу роль відігравала монетарна політика інфляційного таргетування НБУ, яка через механізм облікової ставки та операції з депозитними сертифікатами формувала для

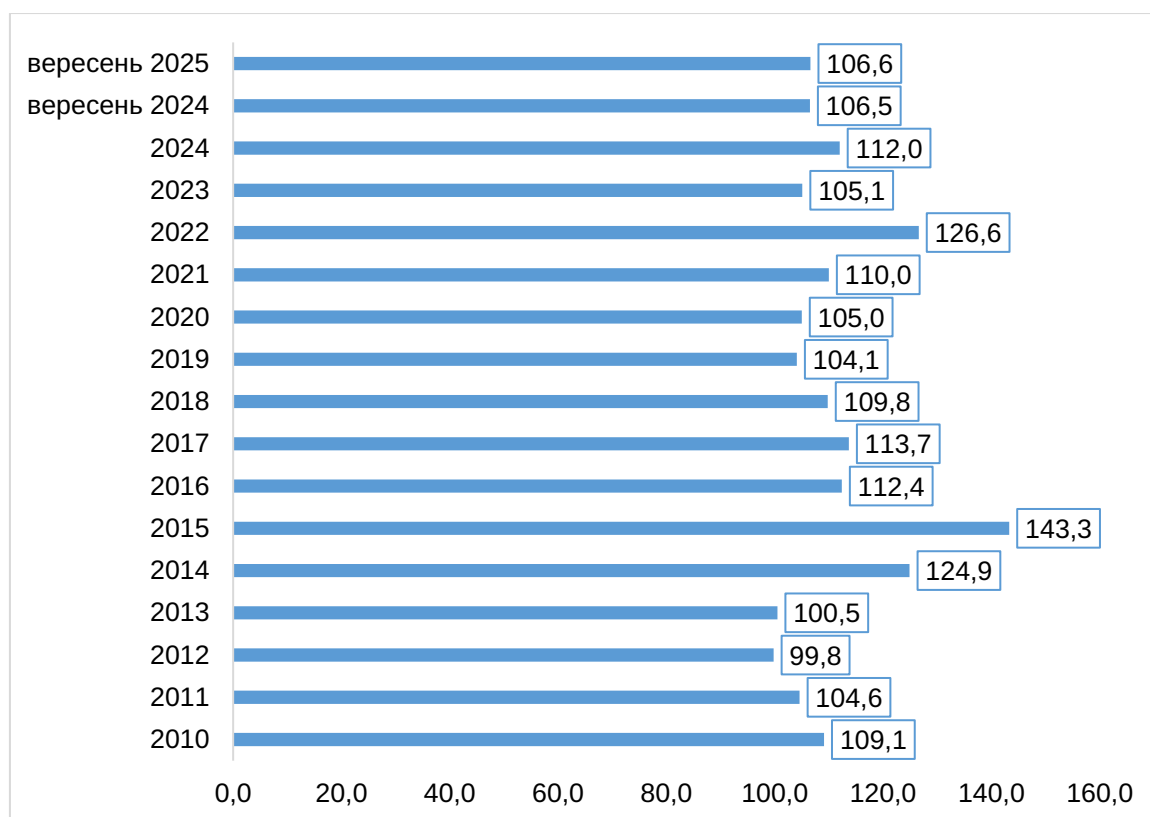

Рис. 2. Індекси споживчих цін (до грудня попереднього року)

Джерело: сформовано на основі [12]

Примітка: 2014 – Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя. 2015-2021 – Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. 2022-2024 – Дані наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

економічних агентів сигнали щодо майбутньої динаміки цін.

Висновки. Отже, проведене дослідження демонструє, що формування поведінкових фінансових рішень у сучасному ринковому середовищі є результатом взаємодії когнітивних, емоційних та соціальних чинників з інституційними механізмами фінансового регулювання, що забезпечує трансформацію індивідуальних уподобань у колективні фінансові потоки. Зокрема, виявлено, що ефекти надмірної впевненості, інформаційних каскадів, страху та панічних настроїв суттєво впливають на активність інвесторів та волатильність ринку, тоді як інституційні механізми, зокрема проциклічне кредитування, стимулю-

ючи контракти, програми гарантування вкладів і державні програми підтримки кредитування, модифікують сприйняття ризику і довіру до фінансової системи. Водночас аналіз депозитної та кредитної динаміки засвідчує, що населення є важливим носієм поведінкових рішень, а структурний розрив між заощадженням і інвестуванням відображає високий рівень обережності економічних агентів. Додатково, дослідження виявляє, що макроекономічні та інституційні умови, включно з інфляційними очікуваннями та регуляторною політикою НБУ, визначають адаптивні фінансові стратегії суб'єктів ринку, стимулюючи переважно короткострокові рішення та захист купівельної спроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сибірцев В. В., Задорожня Л. М. Особливості поведінкових фінансів в умовах цифрової економіки. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2024. Вип. 12(45). С. 81-91. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12\(45\).81-91](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12(45).81-91)
2. Задорожня Л. М. Теоретичні аспекти дослідження поведінкових фінансів. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2025. Вип. 13(46). С. 154-165. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.13\(46\).1.154-165](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.13(46).1.154-165)
3. Барабаш Л. В. Психологія фінансів і поведінкові фінанси: точки дотику та відмінності. *Review of transport economics and management*. 2022. № 23. С. 151-155. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2022/258047>
4. Горват Т. Ю., Дуб М. І. Когнітивні упередження: сутність та вплив на фінансові рішення. *Підприємництво і торгівля*. 2024. № 43. С. 29-35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-43-04>
5. Синюк О. В. Поведінкові та аналітичні аспекти прийняття управлінських рішень у мінливому середовищі. *Економіка та суспільство*. 2025. № 80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-53>
6. Вартанова О., Бузько І., Вартанов С. Поведінкові особливості прийняття управлінських рішень. *Економіка та суспільство*. 2025. № 79. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-26>
7. Карлін М. І., Івашко О. А. Вплив «брудних» грошей на діяльність суб'єктів поведінкових фінансів на ринку фінансових послуг України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-42>
8. Старченко Г. В. Вплив війни на поведінкові аспекти фінансових ринків та індивідуальні фінансові рішення. *Вісник академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: економіка, психологія та управління*. 2025. № 4. DOI: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-04-01-07>
9. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України). Національний банк України, 2026. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
10. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України). Національний банк України, 2026. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
11. Economic Freedom. URL: <https://www.efotw.org/?geozone=world&year=2023&countries=UKR&page=map>
12. Економічна статистика / Ціни. Державна служба статистики України, 2026. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cit.htm

REFERENCES:

1. Sibirtsev V. V., Zadorozhnia L. M. (2024). Osoblyvosti povedinkovykh finansiv v umovakh tsyrovoy ekonomiky [Features of behavioral finance in the digital economy]. *Tsentralkoukrainskyi naukovyi visnyk – Economic Sciences*, 12(45), 81-91. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12\(45\).81-91](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12(45).81-91)
2. Zadorozhnia L. M. (2025). Teoretychni aspekty doslidzhennia povedinkovykh finansiv [Theoretical aspects of behavioral finance research]. *Tsentralkoukrainskyi naukovyi visnyk – Economic Sciences*, 13(46), 154-165. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.13\(46\).1.154-165](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.13(46).1.154-165)
3. Barabash L. V. (2022). Psykholohiia finansiv i povedinkovi finansy: tochky dotyku ta vidminnosti [Psychology of finance and behavioral finance: touchpoints and differences]. *Review of Transport Economics and Management*, 23, 151-155. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2022/258047>
4. Horvat T. Yu., Dub M. I. (2024). Kognityvni upepedzhennia: sutnist ta vplyv na finansovi rishennia [Cognitive biases: essence and influence on financial decisions]. *Pidpryemnytstvo i Torhivlia – Entrepreneurship and Trade*, 43, 29-35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-43-04>
5. Siniuk O. V. (2025). Povedinkovi ta analitychni aspekty pryiniattia upravlinskykh rishen u minlyvomu seredovyschi [Behavioral and analytical aspects of managerial decision-making in a volatile environment]. *Ekonomika ta Suspilstvo – Economy and Society*, 80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-53>
6. Vartanova O., Buzko I., Vartanov S. (2025). Povedinkovi osoblyvosti pryiniattia upravlinskykh rishen [Behavioral features of managerial decision-making]. *Ekonomika ta Suspilstvo – Economy and Society*, 79. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-26>
7. Karlin M. I., Ivashko O. A. (2022). Vplyv “brudnykh” hroshey na diialnist subiektiv povedinkovykh finansiv na rynku finansovykh poslug Ukrainy [Impact of “dirty” money on behavioral finance actors in the Ukrainian financial services market]. *Ekonomika ta Suspilstvo – Economy and Society*, 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-42>
8. Starchenko H. V. (2025). Vplyv viiny na povedinkovi aspekty finansovykh rynkiv ta indyvidualni finansovi rishennia [Impact of war on behavioral aspects of financial markets and individual financial decisions]. *Visnyk*

Akademii Pratsi, Sotsialnykh Vidnosyn i Turyzmu – Bulletin of Academy of Labour, Social Relations and Tourism, Series: Economics, Psychology and Management, 4. DOI: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-04-01-07>

9. Depozyty, zalucheni depozytnymy korporatsiiamy (krim Natsionalnoho banku Ukrainy) [Deposits attracted by deposit corporations (excluding the National Bank of Ukraine)]. Natsionalnyi bank Ukrainy – National Bank of Ukraine, 2026. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>

10. Kredyty, nadani depozytnymy korporatsiiamy (krim Natsionalnoho banku Ukrainy) [Credits provided by deposit corporations (excluding the National Bank of Ukraine)]. Natsionalnyi bank Ukrainy – National Bank of Ukraine, 2026. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>

11. Economic Freedom. URL: <https://www.efotw.org/?geozone=world&year=2023&countries=UKR&page=map>

12. Ekonomichna statystyka / Tsiny [Economic statistics / Prices]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine, 2026. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cit.htm

Дата надходження статті: 06.12.2025

Дата прийняття статті: 20.12.2025

Дата публікації статті: 29.12.2025